

XALQ TA'LIMI

ISSN 2181-7839

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI XALQ TA'LIMI VAZIRLIGINING
ILMIY-METODIK JURNALI

Muassis:

O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi

PUBLIC EDUCATION

SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL
MINISTRY OF PUBLIC EDUCATION OF THE
REPUBLIC OF UZBEKISTAN

2021

5-son
(maxsus)

Jurnal 1918-yil dekabr oyidan chiqa boshlagan
O'zMAA tomonidan 2013-yil 4-martda qaytadan ro'yxatga olinib, 0104-raqamli guvohnoma berilgan.

TOSHKENT

TAHRIRIYAT

- 4** Sog'lom turmush tarzi – farovon hayot asosi ekanligini targ'ib qilish dolzarb ijtimoiy-pedagogik muammo

TA'LIM VA TARBIYA NAZARIYASI

- T. Achilov 6** Pedagogik ta'lim innovatsion klaster yondashuvida o'zaro hamkorlikning didaktik imkoniyatlari
- A. Abdulaxatov 10** Kurash orqali talabalarga milliy va umuminsoniy qadriyatlarini singdirishning ilmiy-nazariy asoslari
- A. Tursunov 13** Tarbiyaviy ishlarni tashkil etishda chaqiriqqacha harbiy ta'lim o'qituvchilarining pedagogik imkoniyatlari
- A. Abdulaxatov, B. Muxtorov 16** Talaba-yoshlarda kurash sport turini tatbiq etish ma'naviy-axloqiy tarbiya vositasi sifatida
- A. Shadiyev 20** Bolalar va o'smirlar bilan o'tkaziladigan yengil atletika mashg'ulotlarining ilmiy-amaliy ahamiyati
- M. Shermatov 24** Umumiy o'rta ta'lim maktablari o'quv dasturida voleybol darsining ahamiyati
- J. Shukurllayev 28** Voleybol sport turi vositasida maktab o'quvchilarida jismoniy sifatlarni rivojlantirishda akmeologik yondashuvning didaktik imkoniyatlari
- J. Xudoyberganov 31** Ta'lim muassasalarida o'quvchilar jismoniy tarbiyasining amaliy ahamiyati

TA'LIM VA TARBIYA METODIKASI

- F. Nurmatov 34** Harakatli o'yinlar bola tarbiyasining asosiy usuli sifatida
- U. Zokirov 38** Umumiy o'rta ta'lim maktablarida jismoniy tarbiyada sinfdan tashqari ishlarni tashkil etishning shakllari
- A. Yusupbayeva 42** Maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy rivojlanishida harakatli o'yinlarni tashkil etish usullari
- R. Atajanova 46** Ishchi daftarning boshlang'ich sinf o'quvchilari ijodiy qobiliyatini shakllantirishdagi o'rni
- B. Ko'kiyev 49** Yordamchi proyeksiyalash usulida pozitsion masalalarni yechishning metodik qulayligi

TA'LIM SIFATI: MAZMUN VA MOHIYAT

- S. Xabibullayev 53** Umumiy o'rta ta'lim maktablarida sport o'yinlari futbol bo'yicha musobaqalarni tashkil etishning ahamiyati
- J. Shukurllayev 57** Klaster yondashuv asosida voleybolchilarning jismoniy ko'rsatkichlarini rivojlantirish
- A. Sultonov 60** Belbog'li kurash qoidalarining xususiyatlari
- V. Karayev 63** Kompetensiyalarning innovatsion ta'lim klasteridagi ahamiyati
- D. Umaraliyeva 66** Sportchilarda dispanser nazoratini tashkil etishning xususiyatlari

MILLIY TA'LIM TEXNOLOGIYALARI

- I. Marasulova, N. Boymurotov 69** O'zbekiston me'moriy yodgorliklarida naqsh bezaklarining ahamiyati
- S. Sobirov 73** Talaba-yoshlarning mafkuraviy immunitetini mustahkamlash, ularda yuksak axloq, kasbga sadoqat kabi insoniy fazilatlarini shakllantirishda tasviriy san'atning o'rni

TA'LIM VA TARBIYA FIDOYILARI

- B. Baymetov 76** El sevgan ijodkor rassom, maktab yaratgan mehribon ustoz
- S. Ataxanova 80** Chizma geometriya va chizmachilik fanini o'qitishda zamonaviy yondashuvlar
- M. Achilova 84** Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarning tasviriy faoliyatda ijodkorligini rivojlantirish
- E. Achilova 88** O'tkir Hoshimov asarlarida badiiy psixologizm muammosi

ILM, MA'RIFAT VA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR

- X. Muratov 92** Mustaqil ta'limni tashkil etish va boshqarishda elektron ta'lim resurslari hamda multimediali o'qitish vositalaridan foydalanishning dolzarbligi
- U. Zokirov 97** Oliy pedagogik ta'lim magistrilarida axborot-kommunikativ kompetentlikni rivojlantirish usullari
- Sh. Jo'rayev 101** Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik fani o'qituvchilarining pedagogik qobiliyatlarini rivojlantirish

ТЕОРИЯ В ОБРАЗОВАНИИ

- T. Ачиллов 105** Кластеризация методических задач учебной дисциплины "Физическая культура" в высшем образовании
- И. Чориев 109** Педагогическое проектирование кластерного подхода в системе повышения квалификации
- P. Маматкулов 112** Научно-теоретические основы развития физической культуры студентов высших учебных заведений кластерным методом
- B. Караев 115** Развитие профессиональной компетентности преподавателей школы на основе кластерного подхода

МЕТОДИКА ОБРАЗОВАНИЯ

- A. Султонов 118** Значение кластерного метода в развитии физической культуры детей школьного возраста
- T. Зуфаров 121** Методика развитие координационных способностей у детей младшего школьного возраста
- C. Хабибуллаев 126** Совершенствование педагогических механизмов обучения правилам спортивных игр на уроках физической культуры
- A. Жумаев 131** Методика специальной физической подготовки студентов по волейболу в соревновательном периоде методом кластера
- T. Зуфаров 135** Общепедагогические методы используемые на уроке физического воспитания в школе

ПОВЫШЕНИЯ КВАЛИФИКАЦИИ

- И. Чориев 139** Андрагогический подход к педагогическим проектированиям в системе переподготовки и повышения квалификации

SOG‘LOM TURMUSH TARZI – FAROVON HAYOT ASOSI EKANLIGINI TARG‘IB QILISH DOLZARB IJTIMOIY-PEDAGOGIK MUAMMO

Mamlakatimizda chuqur o‘zgarishlar, siyosiy va ijtimoiy-iqtisodiy hayotning barcha tomonlarini izchil isloh etish va liberallashtirish, jamiyatimizni demokratik yangilash va modernizatsiya qilish jarayonlari jadal sur‘atlar bilan rivojlanib bormoqda. Bunda kuchli fuqarolik jamiyatini shakllantirish yo‘lida belgilab olingan va izchil ravishda amalga oshirilayotgan ulkan vazifalar mustahkam zamin yaratmoqda.

Inson salomatligi bu – eng avvalo, uning ruhiy va fiziologik sifatlarini rivojlantirish, umrning maksimal davomiyligida maqbul darajadagi ishchanlik qobiliyati va ijtimoiy faolligini saqlab qolishdan iboratdir. Ko‘pgina olimlarning fikricha, inson organizmining funksional imkoniyatlari va uning tashqi muhitdan bo‘ladigan noxush omillarga barqarorligi butun umri davomida o‘zgarib turadi, negaki, salomatlikni saqlash, jo‘shqin jarayon bo‘lib, u yosh, jins, kasbiy faoliyat, yashash muhitiga bog‘liq holda yaxshilanib (salomatlik bo‘shashib yoki mustahkamlashib) boradi. Odam hayoti, sog‘lig‘i – eng katta ijtimoiy boylikdir. Bu oila, maktab va inson tarbiyasi, kamoloti bilan shug‘ullanuvchi maskanlar oldiga sog‘lom turmush tarzini shakllantirish masalasini ko‘ndalang qo‘yadi. Millat sog‘lig‘i ham tabiiy ravishda, sog‘lom turmush tarzi orqali hal etiladi.

Salomatlik – inson organizmining biologik, ruhiy, jismoniy holatlari va mehnat faoliyatining muvozanatlashgan birligidir. Sihat-salomatlik har bir kishi uchun baxt-saodatdir. Uning mehnat unumdorligi, mamlakatning iqtisodiy qudratini, xalq farovonligini rivojlantirishning zarur shartidir. Umumxalq mulki bo‘lmish sihat-salomatlikka nisbatan ongli va mas‘uliyat bilan yondashish jamiyat va uning barcha a‘zolarining turmush, axloq normasi bo‘lmog‘i lozim.

Sog‘lom turmush tarzini targ‘ib qilish har xil yo‘nalishlarda olib borilishi lozim. Bu bir tomondan, o‘quvchi-yoshlarga va kattalarga sog‘lom turmushga oid ma‘lum bir tibbiyot va gigienik bilimlarni berishga, ularga sog‘lom turmush tarzi organizm rivojiga qanday ta‘sir etishi haqidagi tasavvurlarning uyg‘onishiga qaratilgan bo‘lsa, ikkinchi tomondan, ta‘lim-tarbiyada gigienik qoidalarga amal qilishga, o‘zini va yon atrofdagilarni sog‘lig‘ini asrashni kundalik odatga aylantirish ko‘nikmalarini shakllantirishga bog‘liqdir. Bu borada sog‘lom turmush tarzi ommaviy axborot vositalarida, barcha ta‘lim-tarbiya muassasalari bilan hamjihatlikda maktab, litsey, kollej va oliy ta‘lim muassasalarida keng targ‘ib qilinmog‘i zarur.

Sog‘lom turmush tarzi – bu insonning salomatligi xavfsizligani ta‘minlashga xizmat qiluvchi ko‘nikmalarga ega bo‘lish asosida hayotiy faoliyatni yo‘lga qo‘yish hamda salomatligining yuqori darajada bo‘lishiga erishishni ta‘minlovchi ijtimoiy hodisadir. Sog‘lom turmush tarzi – inson turmush sharoitlarini faol o‘zlashtirish usuli bo‘lib, kun tartibiga rioya qilish, faol harakat asosida organizmni chiniqtirish, sport bilan shug‘ullanish, to‘la va sifatli ovqatlanish, ovqatlanishning gigiyenik qoidalariga rioya qilish, muloqot va ekologik madaniyatga erishish, umuminsoniy va milliy qadriyatlar asosida manaviy tarbiya olish, zararli odatlardan o‘zini tuta bilish demaqqdir.

Yangi jamiyatning zamonaviy tarbiya konsepsiyasi inson shaxsini, ya'ni, barkamol, yetuk, qo'yilgan maqsadga erkin va o'z kuchi bilan erisha oladigan yoshlarni shakllantirishga qaratilgan. Bu bir tomondan, shaxsning har tomonlama gormonik rivojlanishini, ikkinchi tomondan, uning butun rivojlanishi jarayonida ruhiy, jismoniy, ma'naviy sog'lom o'sishini ta'minlashni o'z ichiga oladi. Inson hayoti, sog'lig'i eng katta ijtimoiy boylikdir. Bu oila, maktab va inson tarbiyasi, kamoloti bilan shug'ullanuvchi maskanlar oldiga sog'lom turmush tarzini shakllantirish masalasini ko'ndalang qo'yadi. Millat sog'ligi ham tabiiy ravishda, sog'lom turmush tarzi orqali hal etiladi.

Yosh avlodning sog'lig'iga ta'sir qiluvchi asosiy omillarni bilishni, o'quvchi-yoshlarda sog'lom turmush tarzining shakllantirishning metodologik, psixologik, pedagogik, tibbiy va gigiyenik asoslarini yaratishni taqozo etadi. Har bir o'quvchi-yosh "salomatlik" tushunchasi; salomatlik omillari; salomatlikni saqlashda organizmning himoyalaniishi to'g'risida bilimlarga ega bo'lishi kerak. Turmush tarzining o'zi inson yashashi uchun zarur bo'lgan turmush sharoitlarini o'zlashtirishi demak.

Har bir shaxsning turmush tarzi kun sayin ro'y berayoggan voqea-hodisa va turli o'zgarishlarning ta'siri ostida shakllanmoqda. O'zaro munosabatlarning o'zgarayotgani o'quvchilar ruhiyatiga ta'sir etmoqda. Natijada, ularda o'z taqdiri, oilasi, jamoasi uchun zarur bo'lgan aqliy, hissiy va erkiga oid xatti-harakatlar tanlash mas'uliyatini oshirmoqda. Ular natijasida yuzaga keladigan asab kasalliklarining oldini olish zarur. Buning uchun esa eng avvalo, shaxsiy va ijtimoiy miqyosda sog'lom turmushni tashkil etish talab etiladi va sog'lom turmush tarzini shakllantirishning asosiy yo'nalishlari va amalga oshirish yo'llarini bilishi kerak.

Jismoniy mashqlarni bajarish natijasida organizmning himoya vositalari yaxshi rivojlanadi. Bolalik, o'smirlilik davridan boshlangan chiniqish mashg'ulotlari, ayniqsa, foydalidir. Har bir kishida mustahkam rejimga amal qilish odatini tarbiyalash zarur. Badantariya bilan shug'ullanishni, toza havoda sayr qilish, sport o'yinlarida ishtirok etish, uzoq umr ko'rish va salomatlikni ta'minlovchi omillardandir. Har bir shaxs muntazam ravishda muayyan darajada jismoniy qobiliyatga mos keluvchi jismoniy harakatlarni bajarishga odatlanishi lozim.

O'qituvchi ta'lim jarayonida turmush tarzining salomatlikni saqlash va mustahkamlashda tutgan o'rni; inson umrini davrlarga bo'lish; bolalarning o'sish va rivojlanish qonuniyatlari, jismoniy holatini aniqlash; bolalik davrida uchraydigan anatomik va fiziologik nuqsonlarni to'g'ri holatga keltirish; to'g'ri qaddi-qomatning gigiyenik asosi; bola va o'smirlarda uchraydigan qomatning buzilish turlari, sabablari va uni tuzatish usullari; jismoniy tarbiyaning gigiyenik asoslari; organizmni mustahkamlash va chiniqitish uchun tabiatning tabiiy kuchlaridan – quyosh, havo va suvdan foydalanish; insonning sog'lom turmush kechirishida jismoniy tarbiyaning ahamiyati, masalalariga alohida ahamiyat bermog'i va o'quvchilarda shu tushunchalarni shakllantirmog'i zarur.

Xulosa qilib aytganda, jamiyatimizda inson salomatligi, jismoniy barkamolligi, sog'lom turmush tarzi madaniyatiga egaligi o'ta muhim ijtimoiy qadriyat hisoblanadi. Millat salomatligini ta'minlash, xalq genofondini bekamu-ko'st saqlash sog'lom turmush tarzi tufayligina yetarlicha ijobiy tarzda hal etiladi. Bu esa, jamiyatning barcha ijtimoiy institutlari; oila, ta'lim-tarbiya maskanlari, mahalla hamda mustaqil ta'lim oldiga jamiyatimiz fuqarolariga sog'lom turmush tarzi mazmuni va mohiyatini anglatish, yoshlarni sergak va bilimdon, barkamol shaxs qilib tarbiyalash masalasi dolzarb bo'lib qolmoqda.

Botir BAYMETOV,

Chirchiq davlat pedagogika instituti professori,

O'zbekiston Badiiy akademiyasi ijodkorlar uyushmasi a'zosi

EL SEVGAN IJODKOR RASSOM, MAKTAB YARATGAN MEHRIBON USTOZ

Annotatsiya

Maqola yetuk olim va ko'plab shogirdlarga ustozlik qilgan taniqli musavvir professor Malik Nabiyevning hayoti va ijodiga bag'ishlangan.

Kalit so'zlar. Rassom, ijodkor, ustoz, maktab, tarbiya, Malik Nabiyev.

Статья посвящена жизни и творчеству профессора Малика Набиева, ведущего ученого и известного художника, обучившего многих студентов.

Ключевые слова. Художник, творец, учитель, школа, воспитание, Малик Набиев.

The article tells about the life and work of the famous artist, who trained many students, Professor Malik Nabiev.

Key words. Artist, creator, teacher, school, education, Malik Nabiyev.

Barkamol inson va uning tarbiyasi haqida gap borganda yuksak madaniyat va ma'rifatga ega bo'lgan ota-bobolarimizning hayotiy tajribalari, ilm-ma'rifat, san'atga bo'lgan chanqoqlik, farzand komilligi, uning tarbiyasiga naqadar e'tiborli bo'lganliklarini ko'rishimiz mumkin. Darhaqiqat, yoshlarda o'z Vatanga bo'lgan muhabbatni kamol toptirishda buyuk siymolarning bosib o'tgan hayot yo'llari, ilm ma'rifat, san'at sohalarda erishgan yutuqlarini yosh avlodga o'rgatishimiz muhim hisoblanadi. Zero, bilimli, yuksak intellektual salohiyatga ega farzandlar bizning kelajagimiz, buyuk ajdodlarimiz ishlarining davomchilari hisoblanadi.

Prezident Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganidek: "O'z milliy tarixi va madaniyatiga, dunyoda eng katta boylik bo'lgan intellektual va ma'naviy salohiyatga chuqur hurmat bilan yondashish, uni asrab-avaylash va boyitish, shu asosda yosh avlodni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalash jahondagi har bir davlat va jamiyatning moddiy va ma'naviy taraqqiyotida, hech shubhasiz, hal qiluvchi o'rin egallaydi".¹

Ma'lumki, turli yillarda barkamol ijod qilib hayotdan o'tgan taniqli rassom-ijodkor va pedagoglar O'rol Tansiqboyev, Chingiz Axmarov, Hikmat Rahmonov, Zokir Inog'omov, Rahim Ahmedov, Samig' Abdullayev, Mannon Saidov, Ne'mat Qo'ziboyev, Ro'zi Choriyev, Baxtiyor Boboyev, G'afur Abdurahmonov, Malik Nabiyev kabi ulug', iste'dodli, musavvirlarimiz ham o'z paytida yoshlarga ustozlik qilib, saxiyliklari bilan nafosat gulshanini fayzlarga to'ldirishgan edi.

Bugungi kunda umumta'lim maktablarining tasviriy san'at darslarida yoshlarga saboq berishda mazkur sohada faoliyat ko'rsatgan ulug' rassom va haykaltaroslarning ijodlari bilan tanishtiriladi. Ularning so'nmas asarlari, jahonga mashhur tasviriy va amaliy san'at asarlari ozmi-ko'pmi tahlil qilinadi, o'rganiladi. Lekin, suhbat darslarida mazkur rassom va amaliy san'at ustalarining bosib o'tgan ijodiy yo'llari, hayotiy tajribalari

¹Shavkat Mirziyoyev 2017-yil, 24-iyun. "Xalq so'zi" gazetasi.

haqida yoshlarga yetarli ma'lumot berilmaydi.

Biz bugun sermahsul ijodkor, kamtarin pedagog, rassom Buyuk xizmatlari uchun ordeni sohibi, O'zbekiston badiiy akademiyasi akademigi, O'zbekiston xalq rassomi, professor Malik Nabiyeu haqida suhbat qilmoqchimiz. Ustoz Malik Nabiyeu 1916-yil Toshkent shahrida tavallud topgan.

Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti "Badiiy grafika" fakultetining asoschilaridan biri, otaxon musavvir, dunyoning 40 ga yaqin mamlakatlarda ijodiy safarlarda bo'lib o'zining noyob asarlarini yaratgan akademik, O'zbekiston xalq rassomi Malik Nabiyeu ham butun umr Respublikamizda tasviriy san'atning rivoji uchun jonbozlik ko'rsatdi. U o'nlab ijodkorlarga o'zining bebaho maslahatlarini berib, nafaqat mashhur rassomligi bilan, balki mehribon pedagog murabbiyligi bilan ham mashhur bo'la olgan ustozdir.

Malik Nabiyeu ijod qilishdan va yaratgan asarlari haqida o'rtoqlashishdan erinmas va charchamas edi. Bir asar ustida ish olib borsalar ustaxonalariga kelgan har bir insonning (xoh u yosh bo'lsin yoki, tajribali rassom) fikr mulohazalariga quloq tutardi. Hatto, o'zlarining tarixiy asarlari "Amir Temur", "Bobur", "Ahmad al-Farg'oniy", "Sulton Ali Mirzo" va boshqa ko'plab portretlarini yaratishda hamkasblarining yoshi, mavqeidan qat'i nazar, barcha bilan o'rtoqlashardilar, aytilgan barcha maslahatlarni inobatga olardilar.

Yirik san'atkor Malik Nabiyeu yoshlari ulug' bo'lishiga qaramasdan, ilm bilan tarbiya bir-biriga bog'liq, hamma uchun foydali gaplarni shaloladek jo'shib gapirar, fikrlari quyulib kelaverardi. Ularning hammasi hayotdan, san'atdan, ijod tajribalaridan bir saboq edi.

Ustozning suhbatdoshida bo'lgan inson hurmati shunchalar kuchli ediki, mabodo orada so'z qo'shib gaplari bo'linib qolsa, quyilib kelayotgan purma'no so'zlari, fikrlari aziyat chekishini, aytmqochi bo'lgan gaplarini unutib qo'ymaslik uchun, "Nima deyayotgan edim, eh, qarilik..." derdilar. Malik aka o'zlarining tarixiy asarlarining yaratilishi xususida zavq va shavq bilan gapirganlarida suhbatdosh his-hayajon, g'aroyib tasavvurlar bilan tinglardi. Ular turli janrda asar yaratish uchun bir qancha qadimgi kitoblar, tarixiy qissa, roman va dramatik asarlardan iloji boricha vaqt topib o'qib chiqardi, asarning mazmuni, qahramonlarining siymolarini tahlil etishdan erinmasdi.

Shoh asarlari "Abu Rayhon Beruniy", "Amir Temur" portretlarini yaratish uchun ular uzoq vaqt izlanganlar. Xalqimiz tarixi, urf-odatlarini yaxshi bilmaganlarni tanqid qilardi. Tanqid esa, rostgo'ylikni xush ko'rishi, haqqoniy bo'lishi kerakligini uqtirardilar, hayotdan olingan misollarni keltirib isbotlab berishga intilardilar.

Ustoz sakson besh yoshga to'lishlari munosabati bilan Respublika Badiiy akademiyasi markaziy ko'rgazma zalida bo'lgan suhbatda ustoz xotiralarni yodga olib shunday degan edilar: "1934-yili Respublika badiiy bilim yurtida ikkinchi kursda o'qib yurardim. Toshkentning "Sebzor" dahasidagi 15 son yetti yillik maktabda tug'ma qobiliyat sohibi, ustoz rassomlarimizdan Bahrom Hamdamiy 1910-1943 (ikkinchi jahon

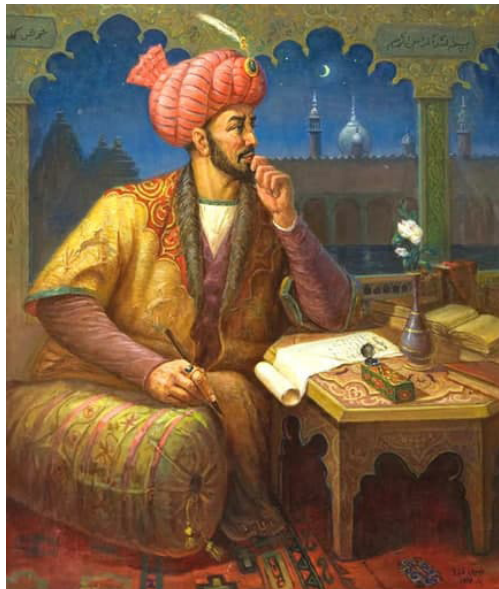

**Amir Temur portreti.
Malik Nabiyeu. 1996-yil**

urushida vafot etgan) rasmdan dars berardilar. Bir kuni vaqtlari ziqligi tufayli o'rnilariga dars berishimni aytib qoldilar. Avvaliga yuragim dov bermadi-yu, ustoz gaplarini ham ikki qilgim kelmadi. Menga nisbatan bo'lgan ishonchlarini oqlashni shogirdlik burchim deb hisobladim. Sentabrdan dars bera boshladim. Bu muallimlik faoliyatimning boshlanishi edi. 5-7-sinflarga rasmdan saboq o'tarkanman, dilimda quvonch jo'sh urardi. Bolalar surat chizishga juda qiziqishardi. Talaba ekanligimni ham unutib, o'zimni rasm o'qituvchisi deb bilardim. 1937-yili Toshkent badiiy bilim yurtini muvaffaqiyatli bitirgan Malik Nabiyevni dars berish uchun shu joyning o'zida olib qolishdi. Qalamtasvir va rangtasvirdan dars bera boshladi.

1934-yili “Mushtum” jurnali tahririyatiga yo'lim tushdi, deb eslaydi domla. Meni bu yerga taniqli haykatchi rassom Vohid Odilov boshlab kelgandi. U chizgan rasmlar jurnalda tez-tez chiqib turardi. Muharrir G'ulom G'ofurov huzurida bo'lganimizda yozuvchi Abdulla Qodiriy xonasiga kirishimizni, topshiriqlar olishimizni aytdi. Jurnalidagi barcha rasmlar u kishi orqali qabul qilinarkan. Abdulla Qodiriy o'ychan, sinchkov, jiddiy boquvchi inson ekanligini payqadim. U kishi bizni yaxshi kutib oldi. Tezda maqsadga o'tib, zamon talabiga ko'ra topshiriqlar bera boshladilar. Shundan so'ng turli mavzularda rasmlar chizib, Abdulla Qodiriyga ko'rsatdim.

Ular tasviriy san'atga ancha-muncha tushunar ekanlar. Shu yilning o'zida o'zim qiziqqan mavzuda temir yo'lchilar hayotidan “Mashinist oilasi” mavzusidagi kompozitsiyam jurnalda bosilib chiqdi. Yozuvchi, men hali yosh, endigina o'n sakkizda bo'lganim uchun, musavvirlik qobiliyatimni sinab ko'ribdilar. Nimaga qiziqishimni bilibdilar. Abdulla

**Zahiriddin Muhammad Bobur portreti.
Malik Nabiyev. 1992-yil**

Qodiriy bilan ko'rishish, suhbatlashish na-faqat ijod qilishimga, ishimning tarbiyaviy tomonlariga ham katta yordam berdi.

Keyinchalik, ustoz uncha katta bo'lmagan, “Abdulla Qodiriy” portretini yaratdi. Adabiyot darsligiga mo'ljallangan bu asarda yozuvchini rassom qanday bo'lsa shundayligicha tasvirlashga harakat qilgan. Hech qanday qo'shimchalar yo'q. O'sha o'ychanlik, o'sha jiddiy boqishlar portretida o'z aksini topgan.

Murabbiy musavvir bo'lish tinmay o'qib-o'rganishni, keng dunyoqarashga ega bo'lishni talab etardi. Malik Nabiyev oliy maqsad yo'lida mo'yqalamini bir nafas ham tindirmay, o'qishdan, izlanishdan erinmay mehnat qildi, bu sohadagi ishlari ko'pchilikka ma'qul bo'ldi va u 1938-yilda O'zbekiston rassomlar uyushmasi a'zoligiga qabul qilindi.

Ustoz o'z ustida juda ko'p ishlaydigan mehnatkash edi va umr bo'yi ijod bilan yashadi. Uning uchta ijodxonasi bo'lib, biri subhidamdan tushgacha ijod qiladigan joylari kun chiqish tarafga qurilgan. Ikkinchisi qo'sh qavat uyning ikkinchi qavatida bo'lib, g'arb tarafga qurilgan. Hovlida qurilgan ushbu ijodxonaga bir necha zinalardan chiqilardi. Quyosh peshindan og'ganda Malik aka oyoq chigallarini yozib, shu zinapoyalardan ko'tarilib, Allohga shukronalar aytib,

ilhom va hayajonlarga to'lib shu xonada har tomonni tomosha qilib, shomgacha ijod bilan band bo'lardilar. Ustozning uchinchi ijodxonasi "Badiiy grafika" fakultetning uchinchi qavatida joylashgan edi. Mazkur ustaxonada ustoz talabalarga ham dars o'tardi, ham darsdan bo'sh vaqtda ijod bilan shug'ullanar edi. Respublikada tasviriy san'at sohasida hech bir inson yo'qki, ushbu ustaxonaga kelib Malik Nabiyevdan maslahat olmagan bo'lsin. Ustoz umrining oxirlarida ham shu ijodxonalaridan chiqqani yo'q.

El yurt hurmatini qozongan Malik Nabiev asarlarining soni mingdan ortiq. U o'z asarlarida xalqimizning chin insoniyliklari, odob-axloqi-yu, mehnatkashligini tasvirlagan. Uning har bir chizgisidan tortib, ranglarigacha tarbiyaviy ahamiyat kasb etadi.

Asarlari ta'limning barcha bosqichlariga daxldor bo'lgan o'quv fanlar; tarix, adabiyot, tibbiyot, tabiyot, jug'rofiya, astronomiya, odam anatomiyasi bilan bog'liq bo'lib, yoshlarni ilm olishiga ko'mak beradi. Shu sababli, ko'pgina darsliklarda musavvir asarlarining fotoreproduksiyalari, suratlavhalari uchraydi. O'zbek tasviriy san'ati tarixida Malik Nabiyev yaratgan "Al-Beruniy", "Al-Xorazmiy", "Ibn Sino", "Al-Roziy", "Ahmad Farg'oniy", "Amir Temur", "Mirzo Ulug'bek", "Bobur" portretlari, "Muqanna qo'zg'oloni", "Spitamen qo'zg'oloni" kabi murakkab kompozitsiyali kartinalari va boshqa o'nlab yetuk grafik asarlarni sanab o'tish mumkin.

Professor Malik Nabiyev o'z sohasining bilimdon olimi ham edi. Ularning uzluksiz ta'lim tizimi uchun tasviriy san'atni o'qitish metodikasini takomillashtirish masalalariga bag'ishlangan ko'plab darslik va o'quv-qo'llanmalaridan bugungi kunda ham foydalanilmoqda.

Ustozning mehnatlari yuksak qadrlangan. Ayniqsa, uning xizmatlari Respublikamiz o'z Mustaqilligini qo'lga kiritgandan so'ng qadrlandi. Bu yillarda ustoz O'zbekiston Xalq rassomi faxriy unvoni sohibi bo'ldilar (1992-yil 28-avgust). Shuningdek, 1997-yilning avgustida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoniga binoan, Mustaqillikning 6 yilligi munosabati bilan "Mehnat shuhrati" ordeni (1995-yil 6-may), "1941-1945-yillardagi ikkinchi jahon urushda fashizm ustidan qozonilgan g'alabaning 50 yilligi" ko'krak nishoni va "Shuhrat" medali bilan (1995-yil 10-aprel), bilan mukofotlandilar, 1997-yil 2-mayda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qaroriga binoan, O'zbekiston Badiiy Akademiyasining Faxriy a'zosi etib tasdiqlandilar, 2000-yil 28-avgustda esa O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoniga asosan, mustaqillikning 9 yilligi munosabati bilan "Buyuk xizmatlari uchun" ordeni bilan taqdirlanganlar.

Insonning halol mehnati qaysi zamonda bo'lmasin, namoyon bo'laveradi. Mustaqillik murabbiy musavvirni yanada yoshartirib yubordi. Xalqim, Vatanim deb yashayotgan Malik Nabiyev yelkasiga oftob tegdi, dilida armon bo'lib qolgan orzu-umidlari ushaldi. Uning haqiqiy musavvirliги tan olinib, O'zbekiston xalq rassomi, O'zbekiston Badiiy Akademiyasining akademigi degan unvonlar berildi.

Bugungi kunda tasviriy san'at sohasida o'rta umumta'lim maktablari, maxsus maktab-kollejlar va oliy o'quv dargohlarda dars berib kelayotgan yoshu-keksa o'qituvchilar ustoz Malik Nabiyevning davomchilari hisoblanadilar. Ular domladan olgan saboqlarni yosh avlodni yuksak badiiy didli insonlar bo'lib yetishishlarida salmoqli mehnat qilib kelmoqdalar.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. *Shavkat Mirziyoyev 2017-yil, 24-iyun. "Xalq so'zi" gazetasi.*
2. *Botir Boltabayevich Baymetov, Khusan Kholmuratovich Muratov. Self Sketches as a Tool in the Professional Training of a Future Artist-Teacher. Solid State Technology. 2020/2/29. Vol. 63 № 2 (2020). Pp.224-231.*

Bosh muharrir:

Mahmudov Sarvar Yuldashevich

Bosh muharrir o'rinbosari v.v.b:

Umaraliyeva Muhayyo Abdugaparovna

Mas'ul kotib:

Suyarova Lutfiya Muhiddinovna

Bosh dizayner – badiiy muharrir:

Mamasoliyev Akbarali Hamzayevich

Tahrir hay'ati:

Sherzod SHERMATOV, Risboy JO'RAYEV, Komiljon MUQIMOV, Ulug'bek INOYATOV, G'ayrat SHOUMAROV, Maqsudjon YULDASHEV, Oynisa MUSURMONOVA, Lola MO'MINOVA, Dilyara SHARIPOVA, Barno ABDULLAYEVA, Rohatoy SAFAROVA, Xolboy IBRAGIMOV, Ravil IS'YANOV, Mirodiljon BARATOV, Sharibboy ERGASHEV. Yashin ISMANDIYAROV, Muhabbat MIRSALIYEVA, Bahodir MA'MUROV, Shukurullo MARDONOV, Ulfat MAHKAMOV.

Jamoatchilik kengashi:

Dilshod KENJAYEV, Sobitxon TURG'UNOV, Nargiza RAXMANKULOVA, Abduhalim MAHMUDOV, Kamola RISKULOVA, Feruza QODIROVA, Islom ZOKIROV, Ravshan ABDUXAIROV.

Jurnalning ushbu sonini nashrga tayyorlashda tahririyat hamda mualliflar bilan bevosita ishlagan shuningdek, maqolalarni tahrir qilish ishlarida ekspert – retsenzent sifatida faoliyat ko'rsatgan Chirchiq davlat pedagogika instituti, “Sport va chaqiriqqacha harbiy ta'lim” fakulteti dekani Telman Sa'dullayevich Achilovga minnaddorchilik bildiramiz.

Tahririyat manzili:

Toshkent shahar Shayhontoxur tumani Navoiy ko'chasi, 30-uy.

E-mail: xalq_talimi@xtv.uz Tel: (0 371) 231-16-51, Faks: 231-16-52

Jurnalga yuborilgan maqolalarga javob qaytarilmaydi, jurnalda e'lon qilingan maqolalardan olingan matnlar “Xalq ta'limi” ilmiy-metodik jurnalidan olindi, deb ko'rsatilishi shart.

Jurnal 2015-yil 20-martdagi 214/2-sonli qarori bilan OAK ilmiy nashrlari ro'yxatiga kiritilgan.

“TAFAKKUR NASHRIYOTI” MCHJ bosmaxonasida chop etildi.

Toshkent shahri, Shayhontoxur tumani, Navoiy ko'chasi, 30-uy

Bosishga ruxsat etildi: __.__.____-y. Qog'oz bichimi 70x100 1/16. Ofset bosma usuli.

Shartli b.t. 12,0. Adadi ____ nusxa. – buyurtma.

Bahosi kelishilgan narxda.

Ushbu songa mas'ul – Qarshiboyeva Hilola Murtazayevna

© “Xalq ta'limi” jurnali, 2021.